

LEVERTIN, ALFRED

Medevi. : Några anteckningar från Urban Hjärnes hälsobrunn

Stockholm
1901

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> eller boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

Särtryck ur månadsskriften *VARIA*, n:r 3 1901.

Levage
~ Sv.
Östergötl
(Bsr)
o

MEDEVI

NÅGRA ANTECKNINGAR FRÅN URBAN HJÄRNES HÄLSOBRUNN

AF

A. LEVERTIN

STOCKHOLM
AKTIEBOLAGET VARIAS BOKTRYCKERI
1901.

35/181

Kungl. biblioteket

0 0000 000035553

För hundra år sedan och kanske lite till behöfde man knappast fråga hvar Medevi ligger och detta af den enkla orsak, att man då ej ägde eller rättare ej kände till många dylika platser inom vårt land. De som voro i bruk, voro också mycket kända och besökta.

Nu är förhållandet ett annat och därför måste jag omtala för nutidens barn, hvar vår gamla kurort befinner sig. Från Motala norrut går vägen till Medevi; på högra sidan skymmes horisonten af den mäktiga Tylöskogen, som presenterar mer eller mindre im-

ponerande höjder med dess högsta punkt Hålebärgen; nedanför skogsåsen ligga uppodlade marker med små välbyggda hemmansgårdar. På vänstra sidan mötes ögat af ängs- och åkermarker, af smärre gårdar, af skogshagar och torpboställen. På vissa punkter framträder Vettern för ögat erbjudande utsiktspunkter af imponerande fägring. Vägen fram till Medevi leder uppåt, men passerar ganska betydande backar; den sista ligger alldeles i brunns omedelbara närhet. Från Motala ligger den 17 å 18 km., öfver hafvet 119 meter och från Vetterns strand

VV MED MEDEVIS ÄLDSTA HUS I FÖRGRUNDEN.

HÖGBRUNN OCH HJÄRNES BYST.

1400 meter. Efter denna lilla topografiska initiering lämnar jag ordet åt en af Medevis varmaste beundrare, arkitekten K. Nissen, fr. Örebro, som beskriver Medevi på följande sympatiska sätt:

»Medevi är badorternas grandtante.

När midt i vintern dessa rader skrivas, ligger den gamla sirliga damen i sin fina rokokosäng, omgifven af gamla kära minnen. Hon sofver, sofver lugnt och godt, tack vare sitt goda samvete som ej försämrats med åren, ty hon har alltid så långt tillbaka hon minnes skänkt hjälp och lisa åt alla dem, som under sommarmånaderna knackat på hennes dörr och bedt om hjälp.

Nu ligger snön högt mellan de låga envåningsbyggnaderna, där om sommaren nordens flyttfåglar taga den gamla damens gästfrihet i anspråk.

Ute från Vettern kommer vinden farande. Den stannar ett ögonblick, tager sikte och kastar kaskader af snömoln i yrande dans upp mot den gamla damens hem. Men skogen har bildat hedersvakt kring henne. De mäktiga gran och furujättarne krama snön i sin gröna famn och lägga sordin på stormens försök att spela upp till hvirveldans och väcka den sofvande gamla därinne; endast snön får slippa igenom och den lägger

sig utanför den gamla damens fönster som en stilla hälsning från de många tusenden i nordens rike, som under sitt arbete eller vid brasan för några ögonblick låta tanken glida tillbaka till sommarlivets glada, lyckliga och hälsosamma stunder under grandtantens kropps- och själsstyrkande tak.

Hon drömmer den gamla damen.

Det är ett potpurri af gamla minnen, som glider fram i brokiga tafvor och som lockar fram ett leende på hennes läppar; ty de karaktäristiska dragen af hennes gullgosse, han, hvars namn och bild troget följt henne under alla de år hon lefvat, står plötsligt framför henne.

Det är Urban Hjärne, den berömda läkaren och vetenskapsmannen.

I parken, utanför hennes fönster står hans byst och blickar ut öfver de källor, där under sommaren, tack vare honom, tusenden och åter tusenden under århundradens lopp hämtat hälsa och krafter.

Snön har lagt sin krans af hvita blommor kring hans panna och flätat in den med granens gröna barr.

Den gamla damen hviskar:

Tack, gullgossen min, för allt hvad du varit för oss under alla dessa år. Tvåhundra-tjugofem år hafva snart svunnit sedan den dag, då du lyckades öfvertyga dåtidens tviflare om, att här i fosterlandets sköte gömdes rika ådror af järnhaltigt, styrkande vatten, som här i Medevi fullt motsvarade utlandets.

En annan bild visar Medevi i sommarskrud under nutiden.

Vägen dit bär antingen öfver Vettern, eller ock genom vackra skogs-

vägar från järnvägsstationer i Motala eller Karlsby.

Efter en och en half timmes färd, upptäcker man inne i löfskogen några röda streck mellan löfvet. Det är tegeltaken i Medevi som bli synliga, och några minuter senare äro vi framme.

Medevi omgifves af skog hvarvt ögat ser, och man behöfver ej hafva varit länge innanför dess tröskel under sommartiden innan man upptäcker, att Medevi med sin höga ålder också förenar värdighet jämte äkta oförfalskad gästfrihet under sin lugna yta, hvilket gör det lika intressant som imponerande.

Trots hennes höga ålder, hon är en af Sveriges äldsta kurorter, bär hon, tack vare de utmärkta resurser som stå till hennes disposition för att bevara hälsa och sundhet, sin ålder med makalös lätthet och har ett tillmötesgående leende och en hjälpsam hand kvar för hvem som helst, som med ärliga afsikter träder innanför hennes gröna tröskel.

Hennes hem är lika typiskt för henne som hennes yttre. Hon tål ej att gå i trappor.

Därför ligga rummen på nedre botten.

Träder man in i ett af dessa gamla hus, hvilkas grofva rödmålade furustockar komma en att häpna, så öfver-

FRÅN VETTERN.

raskas man af att finna en gammaldags solid komfort och hemtrefnad, som går igen öfverallt, som kastar sitt säregna skimmer öfver samhället och förenar dess yttre och inre utseende till en särskild stil, som man förgäfvades skall söka efter på annat håll, och hvilken därför ock bör betecknas som Medevistil, ty den är lika egendomlig som originell.

Flera af rummen äro möblerade i samma stil som grandtanten själf, gamla solida möbler i rokoko eller empiristil af mahogny eller valnöt, och utanför

EN VIK AF VETTERN.

FÄSTLIG KOLLATION I MATSALEN.

fönstren ligga gröna mattor af saftig grönska under skuggan af träden, där ekorren klättrar i yster lek.

Längs en bred gång — »stora gången» — med träd på ömse sidor ligga byggnaderna med sina höga tegeltak, och kring denna hufvudpromenad gruppera sig de öfriga byggnaderna pittoreskt och måleriskt på amfiteatraliskt liggande höjder, öfverskuggade af löfträden. Och där dessa sluta, tager barrskogen vid, hvilken i en stor cirkel dragit sin skyddsvakt kring det hemtrefliga samhället.

Flera af byggnaderna äro svalgångsbyggnader, andra hafva brutna tak som avslutas af kyrktornslignande takryttare med pittoreska väderflöjlar från sextonhundratalet. I dessa byggnader bo första och andra klassens badgäster. Hvarje byggnad har sitt namn och sin historia.

Till exempel Ljungsbyggnaden, där Gustaf IV Adolf bodde vid sitt brunnbesök 1798, Fersenska byggnaden, uppkallad efter K. R. v. Fersen, Scheferska byggnaden med namn efter riksrådet, kastellet, där drottning Hedvig Eleonora bodde, och kyrkan, upp-

förd 1771 och rymmande bortåt tre hundra personer. I kyrkans midt hänger ett fulltackladt skonertskepp, förfärdigadt af en fånge i Vadstena för hundra år sedan. Det hänger på ett tåg, hvilket under vridning förkortas vid fuktig väderlek och förlänges

vid torr samt sålunda kan tjänstgöra som ett slags hygrometer, hvars bogspröt i vackert väder pekar mot predikstolen och åt motsatt håll vid fult väder.

Medevi största minne koncentrerar sig dock kring den man, hvars bild pryder parken. Det är Urban Hjärne, grandtantens gullgosse, läkaren och vetenskapsmannen, som bland annat gjort sig berömd genom sitt »J'accuse» af 3 oktober 1676, då han slungade ut sin på vetenskapliga studier gjorda anklagelse mot sextonhundratalets juridik i fråga om det obarmhärtiga och hänsynslösa sätt hvarpå häxprocesserna afgjordes, i det han på samma gång bevisade att det så kallade häxväsendet och dess trolldomshistorier måste bero på själsirringar, väl värda att komma under läkarens men ej under domarens behandling.

Hjärnes ryktbarhet ökades än mer genom upptäckten af de svenska mineralkällorna, och så fick Medevi »surbrunn» vetenskaplig legalisering, hvilket skedde 25 juli 1678, en dag som allt jämt firas som en minnesdag i Medevi historia.

Framför bysten i parken flockas unga och gamla den dagen för att lyssna till grandtantens förtrogna och rådgifvare, som för närvarande representeras af intendenten Dr. Alfred Levertin, hvilken hugfästet Urban Hjärnes minne i upplysande föredrag.

Medevi mineralkällor äro många och äro till gagn och hälsa för alla, som allvarligen vilja söka bekämpa sina krämpor.

Mycket har också gjorts för att underlätta besök och kurbehandling för mindre bemedlade, hvilka, om de tillhöra östergötlands län, för en kostnad af fjorton kronor hvarje termin erhålla bostad, full kost, brunnskur och läkarevård. Det är Östergötlands landsting som årligen beviljar 1,800 kronor till lasarettshjälp, och plats finnes för 225 personer. Utom landstingets hjälpsamhet kommer ock ett legat om 300 kronor de behöfvande till godo, donerad af Karl den elfte.

Intill allmänna lasarettet ligger det kungliga lasarettet, hvars anor gå till baka till Karl Johan, som på sin Eriksgata stannade vid Medevi och beslöt hugfästa minnet af sitt besök genom att donera en summa till lasarett i Medevi för soldater, deras barn och änkor, där de kunna erhålla allt gratis under terminen, hvilken från början beräknas till tre veckor. Denna donation som lämnade plats för fyrtio personer har sedermera under-

hållits och förbättrats af Oskar I, Karl XV och Oskar II.

På initiativ af intendenten dr. Alfred Levertin har konung Oskar anslagit en summa af åtta hundra kronor om året, hvarigenom de gamla soldaterna få stanna i fyra veckor. Gör man ett besök i deras något åldriga men trefligt inredda lasarett, förråder den takt hvar med de resa sig och intaga honnörställning att knektblodet icke förnekar sig, och hållningen på dessa sjuttioåringar är förvånadsvärdt säker i förhållande till deras höga ålder.

Det är härligt att vandra under trädens skugga i den stora parken, och ibland, när vindens sus får trädens löf att hviska sina hemliga minnen, är det, som hörde man dem berätta om den sköna Aurora Königsmarck, som här i slutet på sextonhundratalet tjusade svenska adeln med sin skönhet och sin charm.

Bland alla de traditioner, som ännu med obruten kraft lefva inom samhället, är den s. k. grötlunken, promenadmarschen efter kvällsvarden med musiken i täten.

»GRÖTLUNKEN» PÅ 1890-TALET.

På slaget nio sätter den sig i gång och vandrar hufvudvägen fram och tillbaka — arm i arm vandra badgästerna efter; finnar, norrmän, danskar och svenskar vandra broderligen sida vid sida, ett gemensamt brödräfbund, där hemtrefnaden tryckt sin lugna stämpel på alla.

Grandtanten tycker ej om järnvägar, de störa hennes lugn; på ångbåt eller åkdon kan du nalkas henne, men innan du stiger öfver hennes tröskel, bör du afskudda alla sorger och kval som gnaga under hvardagslifvets mångfrestande bekymmer, sen kan du i hennes trefliga hem drömma dig tillbaka till de goda gamla dagar och under skogens kronor inandas barrskogens balsamiska doft, dricka källans vatten, bada och äta utmärkt, lämplig föda, tills du en vacker dag träder ut i världen och förvånad upptäcker, att du fått nytt mod, ny lifskraft och lust till att åter taga ett nappatag för tillvaron. Men frågar du, som ej varit där, om orsaken till denna förändring, så är det tantens hemlighet.

URBAN HJÄRNES GRAFKOR I BROMMA KYRKA.

Res dit en sommar och gör hennes bekantskap, och du skall aldrig ångra dig.»

Likasom redan v. Düben har under-tecknad annorstädes påvisat att den gamla fabeln, som rör sig om Medevi och om en del andra af våra äldsta källor, att de skulle varit begagnade under medeltiden och till sina värknin-gar varit bekanta för de närliggande klostrens munkar, beror på falsarier.

Medevi, vår äldsta hälsokälla, upp-täcktes af Urban Hjärne och fick af honom vetenskaplig bekräftelse. På marmortafeln öfver Högbrunnen läsas visserligen ännu orden »återupptagen 1678», hvilket förklaras af denna ofvan-berörda oriktiga tradition. Brunnens mest lysande period inföll också under Hjärnens tid, då Drottning Hedvig Eleonora upprepade gånger besökte den-samma. Granskar man de få kvarläm-nade handlingar, som ännu äro i be-håll, ser man hur Medevi under dessa gångna tider haft perioder af stor fre-kvens och större anseende omväxlande med andra sådana af relativ nedgång och glömska.

För tiden kring 1682 har man en liten om än svag kulturbild från denna Medevis glansperiod i de be-kanta brefven från Aurora Königs-mark till hennes kusin Ebba Maria de la Gardie.

Om 17-talet vet man ej mycket. Düben berättar därom ett och annat, t. ex. om invigningen af matsalen 1750. För att finna den slagruta, som lägger dolda skatter i dagen, skall man vara ett s. k. söndagsbarn. Förf. kan ej räkna sig till dessa. Hvad jag hittills uppsparat är af mindre betydighet. Skulle slumpen gynna mina forskningar, skall jag emellertid ej i en framtid undandraga denna tidskrifts läsare en be-rättelse härom.

www.books2ebooks.eu